

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके पञ्चमः प्रपाठकः ॥

अग्नेः कृत्तिकाः। शुक्रं परस्ताज्ज्योतिरवस्तात्। प्रजापते रोहिणी। आपः परस्तादोषधयोऽवस्तात्। सोमस्येन्वका विततानि। परस्ताद्वयन्तोऽवस्तात्। रुद्रस्य बाहू। मृगयवः परस्ताद्विक्षारोऽवस्तात्। अदित्यै पुनर्वसू। वार्तः परस्तादार्द्रमवस्तात्॥ १ ॥

बृहस्पतौस्तिष्यः। जुह्वतः परस्ताद्यजमाना अवस्तात्। सर्पाणामाश्रेषाः। अभ्यागच्छन्तः परस्तादभ्यानृत्यन्तोऽवस्तात्। पितृणां मघाः। रुदन्तः परस्तादपभ्रंशोऽवस्तात्। अर्यम्णः पूर्वे फल्गुनी। जाया परस्तादृषभोऽवस्तात्। भगस्योत्तरे। बृहतवः परस्ताद्वहमाना अवस्तात्॥ २ ॥

देवस्य सवितुर्हस्तः। प्रसवः परस्तात्सनिर्वस्तात्। इन्द्रस्य चित्रा। ऋतं परस्तात्सत्यमवस्तात्। वायोर्निष्ठा व्रततिः। परस्तादसिद्धिरवस्तात्। इन्द्राग्नियोर्विशाखे। युगानि परस्तात्कृषमाणा अवस्तात्। मित्रस्यानूराधाः। अभ्यारोहत्परस्तादभ्यारूढमवस्तात्॥ ३ ॥

इन्द्रस्य रोहिणी। शृणत्परस्तात्प्रतिशृणदवस्तात्। निर्ऋत्यै मूलवर्हणी। प्रतिभञ्जन्तः परस्तात्प्रतिशृणन्तोऽवस्तात्।

अ॒पां पूर्वा॑ अषा॒ढाः। वर्चः॑ प॒रस्ता॒थ्समि॑तिर॒वस्ता॑त्। वि॒श्वेषां॑
दे॒वाना॑मुत्त॑राः। अ॒भिज॑यत्प॒रस्ता॑दभिजित॒म॒वस्ता॑त्। वि॒ष्णोः
श्रो॒णा पृ॒च्छमा॑नाः। प॒रस्ता॒त्पन्था॑ अव॒स्तात्॥४॥

वसू॑नाः॒ श्रवि॑ष्ठाः। भू॒तं प॒रस्ता॒द्भूति॑र॒वस्ता॑त्। इन्द्र॑स्य
श॒तभि॑षक्। वि॒श्वव्य॑चाः प॒रस्ता॑द्वि॒श्वक्षि॑तिर॒वस्ता॑त्।
अ॒जस्यै॑कपदः पूर्वे॑ प्रोष्ठप॒दाः। वै॒श्वान॑रं प॒रस्ता॑द्वै॒श्वाव॑सव॒म॒-
वस्ता॑त्। अहे॑र्बु॒ध्निय॑स्योत्त॑रे। अ॒भिषि॑ञ्चन्तः प॒रस्ता॑दभि॒-
षु॒ण्वन्तो॑ऽवस्ता॑त्। पू॒ष्णो रे॒वती॑। गा॒वंः प॒रस्ता॑द्वि॒थ्सा
अ॒वस्ता॑त्। अ॒श्विनो॑र॒श्वयु॑जौ। ग्रामः॑ प॒रस्ता॒थ्सेना॑ऽवस्ता॑त्।
य॒मस्या॑प॒भर॑णीः। अ॒प॒कर्ष॑न्तः प॒रस्ता॑दप॒वह॑न्तो॑ऽवस्ता॑त्।
पूर्णा॑ प॒श्चाद्य॑त्ते दे॒वा अद॑धुः॥५॥

आर्द्र॑म॒वस्ता॑द्वह॑माना अव॒स्ताद॒भ्यारू॑ढम॒वस्ता॑त्पन्था॑ अव॒स्ताद्वि॒थ्सा अव॒स्तात्पञ्च॑ च॥—[१]

यत्पु॒ण्यं नक्ष॑त्रम्। तद्वद्कुर्वी॑तोप॒व्युष॑म्। य॒दा वै सूर्य॑ उ॒देति॑।
अथ॑ नक्ष॑त्रं नैति॑। याव॑ति॒ तत्र॑ सूर्यो॑ गच्छे॑त्। यत्र॑ जघ॒न्यं
पश्ये॑त्। ताव॑ति॒ कुर्वी॑त यत्का॒री स्या॑त्। पु॒ण्या॒ह ए॒व कु॑रुते।
ए॒व॒ ह वै य॒ज्ञेषु॑ च श॒तद्यु॑म्नं च मा॒थ्स्यो नि॑रवसाय॒यां
च॑कार॥६॥

यो वै नक्ष॑त्रियं प्र॒जाप॑तिं वेद॑। उ॒भयो॑रेनं लो॒कयो॑र्विदुः। हस्त॑
ए॒वा॒स्य हस्तः॑। चि॒त्रा शि॑रः। नि॒ष्ट्या हृद॑यम्। ऊ॒रू वि॒शाखे॑।
प्र॒ति॒ष्ठाऽनू॑रा॒धाः। ए॒ष वै नक्ष॑त्रियः प्र॒जाप॑तिः। य ए॒वं वेद॑।

उभयोरेनं लोकयोर्विदुः॥७॥

अस्मिंश्चामुष्मिंश्च। यां कामयेत दुहितरं प्रिया
स्यादिति। तां निष्पायां दद्यात्। प्रियैव भवति। नेव तु
पुनरागच्छति। अभिजिन्नाम् नक्षत्रम्। उपरिष्ठादषाढानाम्।
अवस्ताच्छ्रोणायै। देवासुराः संयत्ता आसन्। ते
देवास्तस्मिन्नक्षत्रेऽभ्यजयन्॥८॥

यदभ्यजयन्। तदभिजितोऽभिजित्वम्। यं कामयेतानप-
जय्यं जयेदिति। तमेतस्मिन्नक्षत्रे यातयेत्। अनपजय्यमेव
जयति। पापपराजितमिव तु। प्रजापतिः पशूनसृजत।
ते नक्षत्रं नक्षत्रमुपातिष्ठन्त। ते समावन्त एवाभवन्। ते
रेवतीमुपातिष्ठन्त॥९॥

ते रेवत्यां प्राभवन्। तस्माद्रेवत्यां पशूनां कुर्वीत।
यत्किं चार्वाचीनं सोमात्। प्रैव भवन्ति। सलिलं वा
इदमन्तरासीत्। यदतरन्। तत्तारकाणां तारकत्वम्। यो
वा इह यजते। अमुं स लोकं नक्षते। तन्नक्षत्राणां
नक्षत्रत्वम्॥१०॥

देवगृहा वै नक्षत्राणि। य एवं वेद। गृह्यैव भवति।
यानि वा इमानि पृथिव्याश्चित्राणि। तानि नक्षत्राणि।
तस्मादक्षीलनामंश्चित्रे। नावस्येन्न यजेत। यथा पापाहे
कुरुते। तादृगेव तत्। देवनक्षत्राणि वा अन्यानि॥११॥

यमनक्षत्राण्यन्यानि। कृत्तिकाः प्रथमम्। विशाखे उत्तमम्।

तानि देवनक्षत्राणि। अनूराधाः प्रथमम्। अपभरणीरुत्तमम्।
तानि यमनक्षत्राणि। यानि देवनक्षत्राणि। तानि दक्षिणेन
परियन्ति। यानि यमनक्षत्राणि॥१२॥

तान्युत्तरेण। अन्वेषामराध्मेति। तदनूराधाः। ज्येष्ठमेषाम-
वधिष्मेति। तज्येष्ठघ्नी। मूलमेषामवृक्षामेति। तन्मूलवर्हणी।
यन्नासंहन्त। तदषाढाः। यदश्लोणत्॥१३॥

तच्छ्रोणा। यदशृणोत्। तच्छ्रविष्ठाः। यच्छ्रुतमभिषज्यन्।
तच्छ्रुतमिषक्। प्रोष्ठपदेषूदयच्छन्त। रेवत्यामरवन्त।
अश्वयुजोरयुञ्जत। अपभरणीष्वपावहन्। तानि वा एतानि
यमनक्षत्राणि। यान्येव देवनक्षत्राणि। तेषु कुर्वीत यत्कारी
स्यात्। पुण्याह एव कुरुते॥१४॥

चकारैव वेदोभयोरनं लोकयौर्विदुरजयन्नेवतीमुपातिष्ठन्त नक्षत्रत्वमुन्यानि यानि यमनक्षत्राण्यश्लोणद्यम-
नक्षत्राणि त्रीणि च॥

[२]

देवस्य सवितुः प्रातः प्रसवः प्राणः। वरुणस्य सायमासवो-
ऽपानः। यत्प्रतीचीनं प्रातस्तनात्। प्राचीनं सङ्गवात्। ततो
देवा अग्निष्टोमं निरमिमता। तत्तदात्तवीर्यं निर्मार्गः। मित्रस्य
सङ्गवः। तत्पुण्यं तेजस्व्यहः। तस्मात्तर्हि पशवः समायन्ति।
यत्प्रतीचीनं सङ्गवात्॥१५॥

प्राचीनं मध्यं दिनात्। ततो देवा उक्थ्यं निरमिमता।
तत्तदात्तवीर्यं निर्मार्गः। बृहस्पतेर्मध्यं दिनः। तत्पुण्यं

तेजस्व्यहः। तस्मात्तर्हि तेक्षिणं तपति। यत्प्रतीचीनं मध्यं
दिनात्। प्राचीनमपराह्णात्। ततो देवाः षोडशिनं निरमिमता।
तत्तदात्तवीर्यं निर्मार्गः॥१६॥

भगस्यापराह्णः। तत्पुण्यं तेजस्व्यहः। तस्मादपराह्णे कुमार्यो
भगमिच्छमानाश्चरन्ति। यत्प्रतीचीनमपराह्णात्। प्राचीनं
सायात्। ततो देवा अतिरात्रं निरमिमता। तत्तदात्तवीर्यं
निर्मार्गः। वरुणस्य सायम्। तत्पुण्यं तेजस्व्यहः। तस्मात्तर्हि
नानृतं वदेत्॥१७॥

ब्राह्मणो वा अष्टाविंशो नक्षत्राणाम्। समानस्याहः
पञ्च पुण्यानि नक्षत्राणि। चत्वार्यंश्वीलानि। तानि नव।
यच्च परस्तान्नक्षत्राणां यच्चावस्तात्। तान्येकादश। ब्राह्मणो
द्वादशः। य एवं विद्वान्त्संवत्सरं व्रतं चरति। संवत्सरेणैवास्य
व्रतं गुप्तं भवति। समानस्याहः पञ्च पुण्यानि नक्षत्राणि।
चत्वार्यंश्वीलानि। तानि नव। आग्नेयी रात्रिः। ऐन्द्रमहः।
तान्येकादश। आदित्यो द्वादशः। य एवं विद्वान्त्संवत्सरं
व्रतं चरति। संवत्सरेणैवास्य व्रतं गुप्तं भवति॥१८॥

सङ्गवाथोडशिनं निरमिमत् तत्तदात्तवीर्यं निर्मार्गो वंदेद्ववति समानस्याहः पञ्च पुण्यानि
नक्षत्राण्यष्टौ च॥

[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। कति पात्राणि यज्ञं वहन्तीति।
त्रयोदशेति ब्रूयात्। स यद्व्रूयात्। कस्तानि निरमिमीतेति।

प्रजापतिरिति ब्रूयात्। स यद्व्यात्। कुतस्तानि
निरमिमीतेति। आत्मन् इति। प्राणापानाभ्यामेवोपां-
श्वन्तर्यामौ निरमिमीत॥१९॥

व्यानादुपांशुसर्वनम्। वाच ऐन्द्रवायवम्। दक्षऋतुभ्यां
मैत्रावरुणम्। श्रोत्रादाश्विनम्। चक्षुषः शुक्रामन्थिनौ। आत्मन्
आग्रयणम्। अङ्गैर्भ्य उक्थ्यम्। आयुषो ध्रुवम्। प्रतिष्ठायां
ऋतुपात्रे। यज्ञं वाव तं प्रजापतिर्निरमिमीत। स निर्मितो
नाद्धियत् समं व्रीयत। स एतान्प्रजापतिरपिवापानपश्यत्।
तां निरवपत्। तैर्वै स यज्ञमप्यवपत्। यदपिवापा भवन्ति।
यज्ञस्य धृत्या असंवृयाय॥२०॥

उपांश्वन्तर्यामौ निरमिमीतामिमीत षट्॥ [४]

ऋतमेव परमेष्ठि। ऋतं नात्येति किञ्चना। ऋते समुद्र
आहितः। ऋते भूमिरियंश्रिता। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा।
तप आक्रान्तमुष्णिहा। शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य
तेजसा। ऋतेनास्य नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये।
तपसाऽस्यानु वर्तये। शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि
वर्तये। तदृतं तत्सत्यम्। तद्वृतं तच्छ्रुकेयम्। तेन शकेयं तेन
राध्यासम्॥२१॥

यद्घर्मः पर्यवर्तयत्। अन्तान्पृथिव्या दिवः। अग्निरीशान्
ओजसा। वरुणो धीतिभिः सह। इन्द्रो मरुद्भिः सखिभिः
सह। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा। तप आक्रान्तमुष्णिहा।

शिर॒स्तप॒स्याहि॑तम्। वै॒श्वान॒रस्य॒ तेज॑सा। ऋ॒तेना॑स्य॒
नि वर्त॑ये। स॒त्येन॒ परि॑ वर्तये। तप॑सा॒ऽस्यानु॑ वर्तये।
शि॒वेना॒स्योप॑ वर्तये। श॒ग्मेना॑स्या॒भि वर्त॑ये। तदृ॒तं तथ्स॒त्यम्।
तद्वृ॒तं तच्छ॑केयम्। तेन॑ शकेयं॒ तेन॑ राध्यासम्॥२२॥

यो अ॒स्याः पृ॑थि॒व्यास्त्व॒चि। नि॒वर्त॑य॒त्योष॑धीः। अ॒ग्नि॒रीशा॑न॒
ओज॑सा। वरु॑णो धी॒तिभिः॑ स॒ह। इन्द्रो॑ म॒रुद्भिः॑ स॒खिभिः॑
स॒ह। अ॒ग्नि॒स्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॑। तप॒ आक्रा॑न्तमु॒ष्णिहा॑।
शिर॒स्तप॒स्याहि॑तम्। वै॒श्वान॒रस्य॒ तेज॑सा। ऋ॒तेना॑स्य॒
नि वर्त॑ये। स॒त्येन॒ परि॑ वर्तये। तप॑सा॒ऽस्यानु॑ वर्तये।
शि॒वेना॒स्योप॑ वर्तये। श॒ग्मेना॑स्या॒भि वर्त॑ये। तदृ॒तं तथ्स॒त्यम्।
तद्वृ॒तं तच्छ॑केयम्। तेन॑ शकेयं॒ तेन॑ राध्यासम्॥२३॥

एकं॑ मा॒समु॑द॒सृज॑त्। प॒रमे॒ष्ठी प्र॒जाभ्यः॑। तेना॑भ्यो॒ मह॑
आव॑हत्। अ॒मृतं॑ म॒र्त्याभ्यः॑। प्र॒जाम॑नु प्र जा॒यसे॑। तदु॑ ते
म॒र्त्यामृ॑तम्। येन॒ मासा॑ अर्धमा॒साः। ऋ॒तवः॑ परि॒वथ्स॒राः।
येन॒ ते ते॑ प्रजाप॒ते। ई॒जान॑स्य॒ न्यव॑र्तयन्। तेना॒हम॑स्य
ब्रह्म॑णा। नि॒वर्त॑यामि जी॒वसे॑। अ॒ग्नि॒स्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॑।
तप॒ आक्रा॑न्तमु॒ष्णिहा॑। शिर॒स्तप॒स्याहि॑तम्। वै॒श्वान॒रस्य॒
तेज॑सा। ऋ॒तेना॑स्य॒ नि वर्त॑ये। स॒त्येन॒ परि॑ वर्तये।
तप॑सा॒ऽस्यानु॑ वर्तये। शि॒वेना॒स्योप॑ वर्तये। श॒ग्मेना॑स्या॒भि
वर्त॑ये। तदृ॒तं तथ्स॒त्यम्। तद्वृ॒तं तच्छ॑केयम्। तेन॑ शकेयं॒ तेन॑
राध्यासम्॥२४॥

परिवर्तये सहाभिवर्तय उष्णिहा राध्यासं न्यवर्तयन्नुपवर्तये चत्वारिं च। (ऋतमेव षोडश।
यद्यर्धो यो अस्याः सप्तदशसप्तदश। एकं मासं चतुर्विंशतिः)॥—————[५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत। तदसुरा अकुर्वत। तेऽसुरा ऊर्ध्वं
पृष्ठेभ्यो नापश्यन्। ते केशानग्रेऽवपन्त। अथ श्मश्रूणि।
अथोपपक्षौ। ततस्तेऽवांश्च आयन्। पराऽभवन्। यस्यैव
वपन्ति। अवाङेति॥२५॥

अथो परैव भवति। अथ देवा ऊर्ध्वं पृष्ठेभ्योऽपश्यन्। त
उपपक्षावग्रेऽवपन्त। अथ श्मश्रूणि। अथ केशान्। ततस्ते-
ऽभवन्। सुवर्गं लोकमायन्। यस्यैव वपन्ति। भवत्यात्मना।
अथो सुवर्गं लोकमेति॥२६॥

अथैतन्मनुर्वप्रे मिथुनमपश्यत्। स श्मश्रूण्यग्रेऽवपत्।
अथोपपक्षौ। अथ केशान्। ततो वै स प्राजायत प्रजया
पशुभिः। यस्यैव वपन्ति। प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते।
देवासुराः संयन्ता आसन्। ते संवत्सरे व्यायच्छन्त।
तान्देवाश्चातुर्मास्यैरेवाभि प्रायुञ्जत॥२७॥

वैश्वदेवेन चतुरो मासोऽवृञ्जतेन्द्रराजानः। ताञ्छीरुषं नि
चावर्तयन्त परिं च। वरुणप्रघासैश्चतुरो मासोऽवृञ्जत
वरुणराजानः। ताञ्छीरुषं नि चावर्तयन्त परिं च।
साकमेधैश्चतुरो मासोऽवृञ्जत सोमराजानः। ताञ्छीरुषं
नि चावर्तयन्त परिं च। या संवत्सर उपजीवाऽऽसीत्।

तामेषामवृञ्जत। ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः॥२८॥

य एवं विद्वांश्चातुर्मास्यैर्यजते। भ्रातृव्यस्यैव मासो वृत्ता।
शीर्षं नि च वर्तयते परि च। येषा संवत्सर उपजीवा।
वृद्धे तां भ्रातृव्यस्य। क्षुधाऽस्य भ्रातृव्यः परा भवति।
लोहितायसेन नि वर्तयते। यद्वा इमामग्निर्ऋतावागते
निवर्तयति। एतदेवैनां रूपं कृत्वा निवर्तयति। सा ततः
श्वश्वो भूयसी भवन्त्येति॥२९॥

प्र जायते। य एवं विद्वाँल्लोहितायसेन निवर्तयते। एतदेव रूपं
कृत्वा नि वर्तयते। स ततः श्वश्वो भूयान्भवन्नेति। प्रैव जायते।
त्रेण्या शलल्या नि वर्तयेत। त्रीणि त्रीणि वै देवानामृद्धानि।
त्रीणि छन्दांसि। त्रीणि सर्वनानि। त्रय इमे लोकाः॥३०॥

ऋध्यामेव तद्वीर्य एषु लोकेषु प्रति तिष्ठति। यच्चातुर्मास्य-
याज्यात्मनो नावृद्धेत्। देवेभ्य आवृश्चेत्। चतृषु चतृषु मासेषु
नि वर्तयेत्। परोक्षमेव तद्देवेभ्य आत्मनोऽवृद्धत्यनाव्रस्काय।
देवानां वा एष आनीतः। यश्चातुर्मास्ययाजी। य एवं विद्वान्नि
च वर्तयते परि च। देवता एवाप्येति। नास्य रुद्रः प्रजां
पशून्भि मन्यते॥३१॥

एत्येत्युञ्जतासुरा एति लोका मन्यते॥ [६]

आयुषः प्राणं सन्तनु। प्राणादपानं सन्तनु। अपानाद्व्यानं
सन्तनु। व्यानाच्चक्षुः सन्तनु। चक्षुषः श्रोत्रं सन्तनु।
श्रोत्रान्मनः सन्तनु। मनसो वाचं सन्तनु। वाच आत्मानं

सन्तनु। आत्मनः पृथिवीः सन्तनु। पृथिव्या अन्तरिक्षः
सन्तनु। अन्तरिक्षादिवः सन्तनु। दिवः सुवः सन्तनु॥३२॥

अन्तरिक्षः सन्तनु द्वे च॥—————[७]

इन्द्रो दधीचो अस्थभिः। वृत्राण्यप्रतिष्कृतः। जघान
नवतीर्नवा। इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः। पर्वतेष्वपश्रितम्।
तद्विदच्छर्यणावति। अत्राह गोरमन्वत। नाम त्वष्टुरपीच्यम्।
इत्था चन्द्रमसो गृहे। इन्द्रमिद्राथिनो बृहत्॥३३॥

इन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत। इन्द्र इद्धयोः सचा।
सम्मिश्र आवचो युजा। इन्द्रो वज्री हिरण्ययः। इन्द्रो दीर्घाय
चक्षसे। आ सूर्यः रोहयद्विवि। वि गोभिरद्विमैरयत्। इन्द्र
वाजेषु नो अवा। सहस्रप्रधनेषु च॥३४॥

उग्र उग्राभिरूतिभिः। तमिन्द्रं वाजयामसि। महे वृत्राय
हन्तवे। स वृषा वृषभो भुवत्। इन्द्रः स दामने कृतः।
ओजिष्ठः स बलं हितः। द्युम्नी श्लोकी स सौम्यः। गिरा वज्रो
न सम्भृतः। सबलो अनपच्युतः। ववक्षुरुग्रो अस्तृतः॥३५॥

बृहच्चास्तृतः॥—————[८]

देवासुराः संयत्ता आसन्। स प्रजापतिरिन्द्रं ज्येष्ठं पुत्रमप
न्यधत्त। नेदेनमसुरा बलीयाः सोऽहनन्निति। प्रहादो ह वै
कायाधवः। विरोचनः स्वं पुत्रमप न्यधत्त। नेदेनं देवा
अहनन्निति। ते देवाः प्रजापतिमुपसमेत्योचुः। नाराजकस्य

युद्धमस्ति। इन्द्रमन्विच्छामेति। तं यज्ञक्रतुभिरन्वैच्छन्॥ ३६॥

तं यज्ञक्रतुभिर्नान्विन्दन्। तमिष्टिभिरन्वैच्छन्। तमिष्टिभिरन्विन्दन्। तदिष्टीनामिष्टित्वम्। एष्ट्यो ह वै नाम। ता इष्ट्य इत्याचक्षते पुरोक्षेण। पुरोक्षप्रिया इव हि देवाः। तस्मा एतमाग्नावैष्णवमेकादशकपालं दीक्षणीयं निरवपन्। तदपद्रुत्यातन्वत। तान्पत्नीसंयाजान्तु उपानयन्॥ ३७॥

ते तदन्तमेव कृत्वोदद्रवन्। ते प्रायणीयमभि समारोहन्। तदपद्रुत्यातन्वत। ताञ्छ्रय्वन्तु उपानयन्। ते तदन्तमेव कृत्वोदद्रवन्। त आतिथ्यमभि समारोहन्। तदपद्रुत्यातन्वत। तानिडान्तु उपानयन्। ते तदन्तमेव कृत्वोदद्रवन्। तस्मादेता एतदन्ता इष्ट्यः सन्तिष्ठन्ते॥ ३८॥

एव९ हि देवा अकुर्वत। इति देवा अकुर्वत। इत्यु वै मनुष्याः कुर्वते। ते देवा ऊचुः। यद्वा इदमुच्चैर्यज्ञेन चराम। तन्नोऽसुराः पाप्माऽनुविन्दन्ति। उपा९शूपसदा चराम। तथा नोऽसुराः पाप्मा नानुवेत्स्यन्तीति। त उपा९शूपसदमतन्वत। तिस्र एव सामिधेनीरनूच्य॥ ३९॥

स्रुवेणाधारमाधार्य। तिस्रः पराचीराहुतीरहुत्वा। स्रुवेणोपसदं जुह्वां चक्रुः। उग्रं वचो अपावधीन्त्वेपं वचो अपावधी९ स्वाहेति। अशनयापिपासे ह वा उग्रं वचः। एनश्च वैरहत्यं च त्वेषं वचः। एत९ ह वाव तच्चतुर्धाविहितं पाप्मानं

दे॒वा अप॑जघ्निरे। तथो॑ ए॒वैतदे॑वंविद्यज॑मानः। तिस्र॑ ए॒व सा॑मिधेनीर॒नूच्य॑। सु॒वेणा॑घा॒रमा॒घार्य॑॥४०॥

तिस्रः परा॑ची॒राहु॑तीर॒हुत्वा। सु॒वेणो॑प॒सदं॑ जुहोति। उ॒ग्रं वचो॑
अपा॑वधीन्त्वे॒षं वचो॑ अपा॑वधी॒ऽ स्वाहेति॑। अ॒श॒नया॑पिपा॒से
ह॒ वा उ॒ग्रं वचः॑। ए॒नश्च॒ वैर॑ह॒त्यं च॒ त्वेषं॑ वचः। ए॒तमे॒व
तच्च॑तु॒र्धावि॑हितं पा॒प्मानं॑ यज॑मानोऽप॑ हते। तेऽभि॒नीये॒वाहः॑
प॒शुमा॑ऽल॒भन्त। अहं॑ ए॒व तद्दे॒वा अव॑र्ति पा॒प्मानं॑
मृ॒त्युमप॑जघ्निरे। तेना॑भि॒नीये॒व रात्रेः॑ प्राच॑रन्। रात्रि॒या ए॒व
तद्दे॒वा अव॑र्ति पा॒प्मानं॑ मृ॒त्युमप॑जघ्निरे॥४१॥

तस्मा॑दभि॒नीये॒वाहः॑ प॒शुमा॑ ल॒भेत। अहं॑ ए॒व तद्यज॑मानोऽव॑र्ति
पा॒प्मानं॑ भ्रातृ॒व्यानप॑ नुदते। तेना॑भि॒नीये॒व रात्रेः॑ प्रच॑रेत्।
रात्रि॒या ए॒व तद्यज॑मानोऽव॑र्ति पा॒प्मानं॑ भ्रातृ॒व्यानप॑ नुदते।
स ए॒ष उ॑पवस॒थीये॑ऽहं द्विदे॒वत्यः॑ प॒शुरा॑ ल॒भ्यते। द्वयं॑ वा
अ॒स्मिँल्लो॒के यज॑मानः। अ॒स्थिं च॒ मा॒ऽसं च॑। अ॒स्थिं चै॒व
तेन॑ मा॒ऽसं च॒ यज॑मानः स॒ऽस्कु॑रुते। ता वा ए॒ताः पञ्च॑
दे॒वताः॑। अ॒ग्नीषो॑मा॒वग्नि॑र्मि॒त्रावरु॑णौ॥४२॥

प॒ञ्चप॒ञ्ची वै यज॑मानः। त्वङ्गा॒ऽस॒ऽस्ना॒वाऽस्थिं॑ म॒ज्जा।
ए॒तमे॒व तत्प॑ञ्चधावि॒हितमा॒त्मानं॑ वरु॒णपा॒शान्मु॑ञ्चति।
भे॒षज॑ता॒यै निर्व॑रुण॒त्वाय॑। त॒ऽस॒प्तभि॑श्छन्दा॒भिः प्रा॑तर॒ह्यन्।
तस्मा॑त्स॒प्त च॑तु॒रुत्तरा॑णि छन्दा॒ऽसि प्रा॑तरनुवा॒केऽनू॑च्यन्ते।

तमेतयोपसमेत्योपासीदन्। उपोस्मै गायता नर इति।
तस्मादेतयो बहिष्पवमान उपसद्यः॥४३॥

ऐच्छन्नयः५स्तिष्ठन्तेऽनूच्यानूच्यं सुवेणाधारमाधार्य रात्रिया एव तद्देवा अवर्ति पाप्मानं
मृत्युमपजघ्निरे मित्रावरुणौ नवं च (देवा यजमानो देवा देवा यजमानो यजमानः प्राचरं
प्रचरेदालभन्तालभेत मृत्युमपजघ्निरे भ्रातृव्यान्॥)॥ [९]

स समुद्र उत्तरतः प्राज्वलद्भूम्यन्तेन। एष वाव स समुद्रः।
यच्चात्वालः। एष उवेव स भूम्यन्तः। यद्वेद्यन्तः। तदेतत्रिशलं
त्रिपूरुषम्। तस्मात्तं त्रिवितस्तं खनन्ति। स सुवर्णरजताभ्यां
कुशीभ्यां परिगृहीत आसीत्। तं यदस्या अध्यजनयन्।
तस्मादादित्यः॥४४॥

अथ यथ्सुवर्णरजताभ्यां कुशीभ्यां परिगृहीत आसीत्।
साऽस्य कौशिकता। तं त्रिवृताऽभि प्रास्तुवत। तं
त्रिवृताऽददत। तं त्रिवृताऽहरन्। यावती त्रिवृतो मात्रा।
तं पञ्चदशेनाभि प्रास्तुवत। तं पञ्चदशेनाददत। तं
पञ्चदशेनाहरन्। यावती पञ्चदशस्य मात्रा॥४५॥

त९ सप्तदशेनाभि प्रास्तुवत। त९ सप्तदशेनाददत।
त९ सप्तदशेनाहरन्। यावती सप्तदशस्य मात्रा। तस्य
सप्तदशेनं ह्रियमाणस्य तेजो हरोऽपतत्। तमेकविंशेनाभि
प्रास्तुवत। तमेकविंशेनाददत। तमेकविंशेनाहरन्।
यावत्येकविंशस्य मात्रा। ते यत्रिवृता स्तुवते॥४६॥

त्रिवृतैव तद्यजमानमाददते। तं त्रिवृतैव हरन्ति। यावती

त्रिवृतो मात्रा॥ अग्निर्वै त्रिवृत्। यावद्वा अग्नेर्दहतो धूम
उदेत्यानु व्येति। तावती त्रिवृतो मात्रा॥ अग्नेरेवैनं तत्।
मात्रा२ सायुज्य२ सलोकता॥ गमयन्ति। अथ यत्पञ्चदशेन
स्तुवते॥ पञ्चदशेनैव तद्यजमानमाददते॥ ४७ ॥

तं पञ्चदशेनैव हरन्ति। यावती पञ्चदशस्य मात्रा॥ चन्द्रमा
वै पञ्चदशः। एष हि पञ्चदश्यामपक्षीयते॥ पञ्चदश्यामापूर्यते॥
चन्द्रमस एवैनं तत्। मात्रा२ सायुज्य२ सलोकता॥ गमयन्ति।
अथ यत्सप्तदशेन स्तुवते॥ सप्तदशेनैव तद्यजमानमाददते।
त२ सप्तदशेनैव हरन्ति॥ ४८ ॥

यावती सप्तदशस्य मात्रा॥ प्रजापतिर्वै सप्तदशः। प्रजापतेरेवैनं
तत्। मात्रा२ सायुज्य२ सलोकता॥ गमयन्ति। अथ
यदेकविंशेन स्तुवते॥ एकविंशेनैव तद्यजमानमाददते।
तमेकविंशेनैव हरन्ति। यावत्येकविंशस्य मात्रा॥ असौ
वा आदित्य एकविंशः। आदित्यस्यैवैनं तत्॥ ४९ ॥

मात्रा२ सायुज्य२ सलोकता॥ गमयन्ति। ते कुश्याः।
व्यघ्नन्। ते अहोरात्रे अभवताम्। अहरेव सुवर्णाऽभवत्।
रजता रात्रिः। स यदादित्य उदेति। एतामेव तत्सुवर्णाः
कुशीमनु समेति। अथ यदस्तमेति। एतामेव तद्रजतां
कुशीमनुसंविंशति। प्रह्लादो ह वै कायाधवः। विरोचनः
स्वं पुत्रमुदास्यत्। स प्रदरोऽभवत्। तस्मात्प्रदरादुदकं

नाचा॑मेत्॥५०॥

आ॒दि॒त्यः प॑ञ्चद॒शस्य॒ मा॒त्रां स्तु॒वते॑ पञ्चद॒शेनै॒व तद्य॑ज॒मान॒माद॑दते सप्तद॒शेनै॒व ह॑रन्त्यादि॒त्यस्यै॒वेन॑
तद्वि॒शति॑ च॒त्वारि॑ च॥ [१०]

ये वै च॒त्वारः॒ स्तोमाः॑। कृ॒तं तत्। अथ॒ ये पञ्च॑। कलिः॒
सः। तस्मा॒च्चतु॑ष्टोमः। तच्चतु॑ष्टोमस्य चतु॑ष्टोम॒त्वम्। तदा॑हुः।
कृ॒त॒मा॒नि तानि॒ ज्योती॑ःषि। य ए॒तस्य॒ स्तोमा॒ इति॑।
त्रि॒वृत्प॑ञ्चद॒शः स॑प्तद॒श ए॑कवि॒ंशः॥५१॥

ए॒तानि॒ वाव॒ तानि॒ ज्योती॑ःषि। य ए॒तस्य॒ स्तोमाः॑।
सो॑ऽब्रवीत्। स॒प्तद॒शेन॑ ह्रिय॒माणो॒ व्य॑लेशिषि। भि॒षज्य॑त॒
मेति॑। तम॒श्विनौ॑ धा॒नाभि॑रभिषज्यताम्। पू॒षा क॑र॒म्भेण॑।
भा॒र॒ती परि॑वा॒पेण॑। मि॒त्रावरु॑णौ पय॒स्यया॑। तदा॑हुः॥५२॥

यद॒श्विभ्या॑ धा॒नाः। पू॒ष्णः क॑र॒म्भः। भा॒र॒त्यै परि॑वा॒पः।
मि॒त्रावरु॑णयोः पय॒स्याऽथ॑। कस्मा॑दे॒तेषां॑ ह॒विषा॒मिन्द्र॑मे॒व
य॑ज॒न्तीति॑। ए॒ता ह्ये॒नं दे॒वता॒ इति॑ ब्रूयात्। ए॒तैर्ह॒विर्भि॑-
रभि॑षज्य॒ऽस्तस्मा॑दि॒ति। तं वस॑वो॒ऽष्टा॑क॒पालेन॑ प्रा॒तः
सव॑ने॒ऽभिष॑ज्यन्। रु॒द्रा ए॒का॑द॒शक॑पालेन॒ माध्यं॑ दिने॒ सव॑ने।
वि॒श्वे दे॒वा द्वा॑द॒शक॑पालेन तृ॒तीय॑सव॒ने॥५३॥

स यद॒ष्टा॑क॒पाला॒न्प्रा॒तः सव॑ने कुर्यात्। ए॒का॑द॒शक॑पाला॒न्माध्यं॑
दिने॒ सव॑ने। द्वा॑द॒शक॑पाला॒ंस्तृ॒तीय॑सव॒ने। विलो॑म॒
तद्य॒ज्ञस्य॑ क्रियेत। ए॒का॑द॒शक॑पाला॒ने॒व प्रा॒तः सव॑ने कुर्यात्।

एकादशकपालान्माध्यं दिने सवने। एकादशकपालां-
स्तृतीयसवने। यज्ञस्य सलोमत्वाय। तदाहुः। यद्वसूनां
प्रातः सवनम्। रुद्राणां माध्यं दिनं सवनम्। विश्वेषां
देवानां तृतीयसवनम्। अथ कस्मादेतेषां हविषामिन्द्रमेव
यजन्तीति। एता ह्येनं देवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भिरभि-
षज्यंस्तस्मादिति॥५४॥

एकविंश आहुस्तृतीयसवने प्रातः सवनं पञ्च च॥ [११]

तस्यावाचोऽवपादादबिभयुः। तमेतेषु सप्तसु छन्दः
स्वश्रयन्। यदश्रयन्। तच्छ्रायन्तीयस्य श्रायन्तीयत्वम्।
यदवारयन्। तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वम्। तस्यावाच
एवावपादादबिभयुः। तस्मा एतानि सप्त चतुरुत्तराणि
छन्दांस्युपादधुः। तेषामति त्रीण्यरिच्यन्त। न त्रीण्युद-
भवन्॥५५॥

स बृहतीमेवास्पृशत्। द्वाभ्यामक्षराभ्याम्। अहोरात्राभ्यामेव।
तदाहुः। कृत्मा सा देवाक्षरा बृहती। यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठत्।
द्वादश पौर्णमास्यः। द्वादशाष्टकाः। द्वादशामावास्याः। एषा
वाव सा देवाक्षरा बृहती॥५६॥

यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठदिति। यानि च छन्दांस्यत्यरिच्यन्त।
यानि च नोदभवन्। तानि निर्वीर्याणि हीनान्यमन्यन्त।
साऽब्रवीद्बृहती। मामेव भूत्वा। मामुप सश्रयतेति।

च॒तुर्भि॑र॒क्षरै॑रनु॒ष्टुग्बृ॑हतीं नोद॑भवत्। च॒तुर्भि॑र॒क्षरैः॑ प॒ङ्क्तिर्बृ॑हती-
मत्य॑रिच्यत। तस्या॑मे॒तानि॑ च॒त्वार्य॑क्षरा॑ण्यप॒च्छिद्या॑-
दधात्॥५७॥

ते बृ॑हती ए॒व भू॒त्वा। बृ॑हतीमु॒प॒ सम॑श्रयताम्। अ॒ष्टाभि॑र-
र॒क्षरै॑रु॒ष्णिग्बृ॑हतीं नोद॑भवत्। अ॒ष्टाभि॑र॒क्षरैः॑स्त्रि॒ष्टुग्बृ॑हतीमत्य॑-
रिच्यत। तस्या॑मे॒तान्य॒ष्टाव॑क्षरा॑ण्यप॒च्छिद्या॑दधात्। ते बृ॑हती
ए॒व भू॒त्वा। बृ॑हतीमु॒प॒ सम॑श्रयताम्। द्वा॒दश॑भि॑र॒क्षरै॑र्गा॒यत्री
बृ॑हतीं नोद॑भवत्। द्वा॒दश॑भि॑र॒क्षरै॑र्जग॑ती बृ॑हतीमत्य॑रिच्यत।
तस्या॑मे॒तानि॑ द्वा॒दशा॑क्षरा॑ण्यप॒च्छिद्या॑दधात्॥५८॥

ते बृ॑हती ए॒व भू॒त्वा। बृ॑हतीमु॒प॒ सम॑श्रयताम्।
सो॑ऽब्रवीत्प्र॒जाप॑तिः। छ॒न्दा॑ंसि॒ रथो॑ मे भवत।
युष्मा॑भि॑र॒हमे॑तमध्वा॑न॒मनु॑ सञ्च॑रा॒णीति॑। तस्य॑ गा॒यत्री
च॒ जग॑ती च प॒क्षाव॑भवताम्। उ॒ष्णिक्त्रि॒ष्टुच्च॒ प्रष्ट्यौ॑।
अ॒नु॒ष्टुप्प॒ङ्क्तिश्च॒ धुर्यौ॑। बृ॑हत्ये॒वोद्धि॑रभवत्। स ए॒तं
छ॒न्दो॑रथमा॒स्थाय॑। ए॒तमध्वा॑न॒मनु॑ सम॑चरत्। ए॒तं ह
वै छ॒न्दो॑रथमा॒स्थाय॑। ए॒तमध्वा॑न॒मनु॑ सञ्च॑रति। येनै॒ष
ए॒तत्सञ्च॑रति। य ए॒वं वि॒द्वान्त्सोमे॑न॒ यज॑ते। य उ॑ चैनमे॒वं
वेद॑॥५९॥

अ॒भ॒व॒न्वा॒व सा दे॒वाक्ष॑रा बृ॑हत्य॑दधा॒द्द्वा॒दशा॑क्षरा॑ण्यप॒च्छिद्या॑दधा॒दा॒स्थाय॑ षट्॥ [१२]

अ॒ग्नेः कृ॑त्तिका॒ यत्पु॑ण्यं दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्ब्र॑ह्मवा॒दिनः॑ क॒त्यु॒तमे॒व दे॒वा वा आ॒युषः॑ प्रा॒णमिन्द्रो॑
दधी॒चो दे॒वासुराः॑ स प्र॒जाप॑तिः स सं॒मुद्रो॑ ये वै च॒त्वार॑स्तस्यावा॒चो द्वा॒दश॑॥१२॥

अ॒ग्नेः कृ॒त्तिका॑ दे॒वगृ॑हा ऋ॒तमे॒वर्ध्यामे॒व ति॒स्रः प॒रांची॒र्ये वै च॒त्वारो॑ न॒वपञ्चा॒शत्॥५९॥

अ॒ग्नेः कृ॒त्तिका॑ य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑॥

हरिः॑ ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके पञ्चमः
प्रपाठकः समाप्तः॥